

Tarihsel Empati Tekniğinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Algıları¹

Prof. Dr. Mesut Aydın²

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ÖZET

Sosyal bilgiler, içerisinde birçok disiplini barındıran bir çalışma alanı olup bu çalışma alanı içerisinde yer alan kazanımların aktarımında birbirinden farklı disiplinlere yönelik olarak çeşitli strateji, yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Bu disiplinlerden biri olan Tarih dersine yönelik olarak yer alan kazanımların aktarımında kullanılan bir çok teknik olmakla birlikte bu tekniklerden biri de Tarihsel empati tekniğidir. Tarihsel empati tekniğinin sosyal bilgiler dersinde kullanılması, öğrencinin olay örgüsünü günün şartlarına göre değerlendirme imkânına sahip olması açısından önemlidir. Bu çalışmada, sosyal bilgiler derslerinde tarihsel empati tekniğinin kullanımına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup elde edilen bulgular içerik ve betimsel analiz teknikleriyle analiz edilip öğretmen görüşleri örneklendirilmiştir.

Bu teknikler doğrultusunda, çalışma grubunu, 30 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Yapılan çalışmada elde edilen bulgular alt temalar şeklinde sınıflandırılarak tablolar halinde verilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda, tarihsel empati tekniğinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasına ilişkin dikkat çekici sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmaya görüşleriyle katkı sağlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler derslerinde tarihsel empati tekniğinin kullanımına ilişkin farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu ve bu tekniğin kullanılması sürecinde farklı bakış açıları sergiledikleri saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, öğretmen, tarihsel empati, algı.

Perceptions Of Social Sciences Teachers On The Use Of Historical Empathy Technique In Social Sciences Classes

ABSTRACT

Social Sciences are a field which includes many disciplines. Various strategies, methods and techniques are used in transferring the acquisitions of this field. One of these disciplines is the Historical Empathy Technique used together with many other techniques in transferring the acquisitions of the field of History. The use of historical empathy technique in social studies lesson is important for the student to have the opportunity to evaluate the plot according to the conditions of the day. In this study, the purpose is determining the perceptions of social Sciences teachers on the use of historical empathy technique in social Sciences classes. The qualitative research method has been used in the study, and the findings have been analyzed

¹ Bu makale International Conference on Research in Education and Science isimli sempozyumda; “Tarihsel Empati Tekniğinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanımına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Algıları” 19 Mayıs 2016’de sunulmuş sempozyum metninin genişletilmiş ve düzenlenmiş halidir.

² mesut.aydin@inonu.edu.tr ORCID: 0000-0002-4256-9436

with the content analysis and descriptive analysis techniques, and the teacher opinions have been illustrated.

In line with these techniques, the working group consists of 30 social studies teachers. Descriptive scanning model was used in the study. The findings obtained in the study are classified as sub-themes and presented in tables. As a result of the study, remarkable results were obtained regarding the use of historical empathy technique in social studies lesson. It was determined that social studies teachers who contributed to the study with their opinions have a high level of awareness regarding the use of historical empathy technique in social studies lessons and they display different perspectives in the process of using this technique.

Key Words: Social Sciences, Teacher, Historical Empathy, Perception.

1.GİRİŞ

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi ya da çalışma alanıdır.³

Bu çalışmada kazanımların yönelik olduğu disiplinlere göre birbirinden farklı strateji, yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Farklı yöntem ve tekniklerin kullanıldığı disiplinlerden biri tarihtir. Sosyal Bilgiler çalışma alanının kapsadığı disiplinlerden biri olan tarih disiplinine yönelik konuların aktarımında farklı teknikler kullanılmaktadır. Sosyal bilgiler çalışmaya alanı içerisinde yer alan tarih disiplinin alan yazında çeşitli araştırmacılar tarihsel anlamayı sağlayacak yöntemsel kavramları şu şekilde sıralamışlardır:

Kiril Avcıoğlu, “kanıt, neden, açıklama, empati, zaman, mekan, değişim, kaynak, olgu, betimleme ve anlatı” şeklinde sıralama yapmıştır.⁴ Lee ve Shelmit “zaman, değişim, empati, neden, kanıt, anlatı”⁵ derken Levesque ise “tarihsel önem, değişim ve süreklilik, ilerleme ve gerileme, kanıt, tarihsel empati” şeklinde sıralamıştır.⁶ Van Sledright de “nedensellik, önem, değişim, kanıt, tarihsel içerik, insan unsuru, dönem” sıralamasına yer vermiştir.⁷

Sosyal Bilgiler dersinde empati ve benzer tekniklerin kullanılması konuların aktarımında somutlaştırmayı sağlamakla beraber, sosyal bilgileri ezber bir ders olmaktan çıkarıp öğrencilerin içeriği kendilerine göre değerlendirip algılamalarına imkân sağlamaktır. Sosyal bilgiler öğretiminde kavramların ve olayların öğretimi açısından empati ve tarihsel empati tekniklerini kullanarak herhangi bir konu üzerinde laboratuvar çalışması gibi tarihi

³Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi. 6-7. Sınıflar Öğretim Programı Kılavuzu (Taslak Basım). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

⁴Drie Van, J. Van Boxtel, C. (2007). Historical reasoning: Towards a framework for analyzing students' reasoning about the past. *Educational Psychology Review*, 20, 87.

⁵P. Lee, D. Shelmit (2003). A scaffold, not a cage: progression and progression models in history. *Teaching History*, 113.

⁶R. Levesque (2008). Regardless of Frontiers: Adolescents and the Human Right to Information. *Journal of Social Issues*, 64 (4), 725-747.

⁷H. Havekes; C Von Boxtel; P.A, Coppen, J. Luttenburg, (2012). Knowing and doing history: A contextual framework and pedagogy for teaching historical contextualisation, *International Journal Of History Teaching Learning and Research*, Vol.11, ss.72-93; A. Kiriş Avaroğulları, (2014). 9. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programının Yöntemsel Kavramlar Açısından Analizi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 29 (3), 95-109.

konulara dayalı bilgilerin öğrenciler tarafından nesnel bir şekilde toplanılmasını sağlayacaktır.⁸

Tarihsel olarak, empatinin kökeni hakkında tam bir bilgiye sahip olunmamakla birlikte, konu ile ilgili bazı teorik açıklamalar yapılmaktadır.⁹ Hoffman, empati gelişim aşamalarını sıkıntı reaksiyonu (0-1 yaş), bireyin sürekliliği (1-2 yaş), rol alma (2- 10 yaş) ve empati (10 yaş-yetişkin) olmak üzere dört grupta incelemiştir.¹⁰ Literatüre bakıldığında empati kavramının yerine farklı isimler kullanan araştırmacılar da olmuştur. Örneğin, Bender ve Hastorf sosyal duyarlılık, Comipell ve arkadaşları duygusal duyarlılık, Stewart “özdeşim”, diğer araştırmacılar da “kişiler arası algı”, “rol alma”, “perspektif alma”, “bakış açısı alma”, “insanları anlama kapasitesi”, “duygudaşlık”, “eşduyum”, “benmerkezcilik” gibi isimleri kullanmışlardır.¹¹

Tarihçilerin geçmişte yaşamış insanların çeşitli zamanlarda ve yerlerde kendi dünyalarını nasıl gördüklerini, ayrıca bu insanların yaptıkları eylem seçimlerinin nedenini anlaması gerekmektedir.¹² Çocukların da tarihi öğrenirken anlayışları profesyonel bir tarihçiden daha az olsa da bunları öğrenmeye ihtiyaç duyabileceği sonucuna varmak yanlış olmaz.¹³ Barton ve Levstik’in tanımına göre empati, tarihte yaşamış insanların yaptıkları eylemleri onların açılarından bakarak bilgi, değer ve inançlarının doğasına odaklanarak onları anlama sürecidir.¹⁴ Gaddis 'e göre tarihsel empati yapabilmeyen yolu, diğer insanların fikirlerini içeri alarak (aklınızda buna izin vererek) onların inançlarına, rüyalarına, umutlarına ve korkularına kendinizi açmaktan geçer.¹⁵ Lee ve Ashby de tarihsel bir kavrayış olarak empatiyi, kanıtı esas alan zor bir düşünme sürecine dayandırır.¹⁶

Tarihsel empati, tarihi bir bilim değil bir sanat olarak gören idealist tarih felsefesine dayanır. Bu felsefi anlayış göre tarihte deney yapmanın mümkün olmadığı, geçmişte yaşanmış olayların tekrarlanamayacağı; dolayısıyla fen bilimcilerin doğal olayları açıklamada kullandıkları bilimsel yöntemlerin tarihsel olayları açıklamada kullanmanın tarih disiplinin doğasına aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

İdealist felsefeyi yansıtan tarih yazıcılığında ise geçmişteki olayları açıklamak için evrensel kanun ve genellemeler yapılmaz. Her bir tarihsel olay kendi bağlam ve koşulları içerisinde incelenir. Bu yaklaşımda, geçmişteki insanların düşünceleri, inançları, güdeleri,

⁸A. Meydan, A. Akkuş, (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Tarihi ve Kültürel Değerlerin Kazandırılmasındaki Önemi, Maramara Coğrafya Dergisi, 402-422.

⁹L. Randy and N. Eisenberg. (1990). Gender and Age Differences in Empathy and Sympathy, *Empathy and It's Development*. New York: Cambridge University Press; Ünal, F. (2007). Çocuklarda Empatinin Gelişimi: Empatinin Gelişiminde Anne-Baba Tutumlarının Etkisi. Milli Eğitim Dergisi, 176,134-148, 135.

¹⁰M. L. Hoffman, (1979). Development of Moral Thought, Feeling and Behavior. *American Psychologist*, 34 (10), 958-966.

¹¹H, Borke, (1971). Interpersonal Development of Young Children; Egocentrism or Empathy?, *Developmental Psychology*, 5 (2), 263-269.; F. Ünal.(2003). Empatik İletişim Eğitiminin Okulöncesi Çocuğu Olan Annelerin Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi, Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 27.

¹²A. Altıkulaç, A. K. Gökkaya. (2014). Tarih Öğretiminde Hatıratların Kullanımının Tarihsel Empati Becerisine Etkisi, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (1) 9,21- 35.

¹³P.J. Lee, R. Ashby. (2001). *Empathy, Perspective Taking, and Rational Understanding*. In O. L. Davis, E. A. Yeager and S. J. Foster (eds.), *Historical Empathy and Perspective Taking in the Social Studies*. Maryland: Rowman and Littlefield Pub. pp. 21-50.

¹⁴K. C. Barton, L. S. Levstik. (2004). *Teaching history for the common good*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

¹⁵J. L. Gaddis (2002). *The Landscape of History: How Historians Map the Past*. New York: Oxford University Press.

¹⁶P.J. Lee, R. Ashby, (2001). *Empathy, Perspective Taking, and Rational Understanding*. In O. L. Davis, E. A. Yeager and S. J. Foster (eds.), *Historical Empathy and Perspective Taking in the Social Studies*. Maryland: Rowman and Littlefield Pub. pp. 21-50.

tutumları ve değer yargıları incelenerek yaşadıkları tarihsel olaylar, onların gözüyle anlaşılmasına çalışılır.¹⁷

İngiliz tarihçi Robin George Collingwood, idealist tarih felsefesi geleneğinin en önde gelen temsilcilerindendir. Collingwood, tarihsel empatinin tarih disiplininde kullanılmasının yaygınlaşmasında öncü bir rol oynamıştır. Tarihsel empatinin doğası, temel özellikleri ve gerekliliği hakkında tarihçiler ve tarih eğitimcileri arasında uzun tartışmalar yapılmıştır. Bu tartışmalar sonucunda tarihsel empatinin genel özellikleri ve kavramsal temelleri hakkında bir uzlaşmaya varıldığını söylemek mümkündür.

Tarihsel empati, herşeyden önce bilişsel ve duyuşsal iki boyuta sahip bir kavramdır. Bilgiye dayalı disiplinli bir akıl yürütme süreci olarak tarihsel empati; tarihsel bağlamın, dönemin koşullarının ve kronolojinin bilinmesini, farklı kaynakların incelenmesini, farklı bakış açısı, yorum ve kanıtların analiz edilmesini ve geçmişin incelenmesinde günümüzün değer yargılarından uzak kalınmasını gerektirir.

Tarihsel empatinin tarih öğretiminde uygulanmasında dört aşamalı bir süreç vardır. Bunlar, insanların eylemlerinin çözümlenmesini gerektiren tarihsel bir olayın belirlenmesi, olayla ilgili tarihsel bağlam ve kronolojinin incelenmesi, farklı tarihsel kaynak, kanıt ve yorumların analiz edilmesi ile olayların nasıl gelişip sonuçlandığına ilişkin tarihsel bir anlatımın oluşturulmasıdır.¹⁸

Tarihsel empati, geçmişteki insanların kendi durumlarını nasıl algıladıklarını anlamaya çalışmaktır. Fakat bizim onların durumlarını nasıl algıladığımız veya neler hissettiğimiz değildir. Zira sadece yarışmalarda veya sınıftaki uygulamalarda değil, resmi doküman, kitap ve tezlerde de tarihsel empatiyle ilgili bu tip yanlışlıklara rastlanmaktadır. Örneğin, Ata'nın (2002), Türk tarihiyle ilgili bir resim tablosunun incelenmesinde kullanılmak üzere Nichol'un (1996:72) resimsel kanıta ilişkin sorularından yararlanarak oluşturduğu "Resimde o askerin yerine sen olsaydın ne yapardın? Eğer, Atatürk'ün yerine siz olsaydınız ne yapardınız?" şeklindeki tarihsel empati sorusu¹⁹, öğrencilerin günümüzün gözüyle ve değer yargılarıyla geçmişteki olayları değerlendirmelerine neden olacak şekilde formüle edilmiştir.²⁰

Sonuç olarak Sosyal bilgiler dersinde tarih disiplinine yönelik konuların aktarımında tarihsel empatinin kullanılması hem vatandaşlık eğitimi için önemli bir kademe hem de öğrencilerin eleştirel ve tarihsel düşünebilmesi için önemli bir nokta olduğu söylenebilir. Tarih, sosyal bilimler şemsiyesi altında öne çıkan ve okul düzeyindeki sosyal bilgiler öğretimine de temel anlamını veren disiplinlerden biridir. İnsanın, insanlığın ve kültürlerin belleği olarak da tanımlanan tarih disiplini, insanın ve insanlığın olumlu ya da olumsuz anlamda ortaya koyduklarının anlamlandırıldığı ve eleştirel bir perspektiften değerlendirmelerinin yapıldığı bir

¹⁷K. Yılmaz.(2011). Sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde tarihsel empati: Geçmişe geçmişteki insanların gözüyle bakabilme becerisi. A.Sümbül, H. Akdağ (Ed.), Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar II (s.11-33). Ankara. PegemA.; K. Yılmaz, ve F. Koca.(2012). Tarihsel Empati Üzerine Nitel Bir Araştırma: Tarih Öğretmenlerinin Algı, Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 11(3):855-879.

¹⁸E. A. Yeager & S. J. Foster.(2001). The role of empathy in the development of historical understanding. In O. L. Davis Jr., E. A. Yeager, & S. J. Foster (Eds.), Historical empathy and perspective taking in the social studies (pp. 13-20). Lanham: Rowman & Littlefield.

¹⁹B. Ata, (2002). Müzelerle ve tarihi mekanlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin "müze eğitimine" ilişkin görüşleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara; J. Nichol.(1996). Tarih öğretimi. (Yay. Haz.) Mustafa Safran. Ankara: Çağrı Matbaacılık, 72.

²⁰K. Yılmaz ve F. Koca, (2012). Tarihsel Empati Üzerine Nitel Bir Araştırma: Tarih Öğretmenlerinin Algı, Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 11(3):855-879.

disiplin alanıdır.

Sosyal bilgiler dersi içerisinde kendisine yönelik kazanımlarla ön plana çıkan tarih disiplinine yönelik, tarihsel olayların öğrenciler tarafından daha sağlıklı ve gerçek bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için “tarihteki kişiyi yaşadığı şartlara, meydana gelen olayı da zamana göre hayal etmeleri” yani tarihsel empati kurmaları gerekecektir.²¹ Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empatiyi kullanarak ders anlatmak isteyen sosyal bilgiler öğretmeninin, anlatımıyla öğrencilere niteliksel bir öğrenme ortamı oluşturmak istiyorsa, bugünün kalıp, değer, düşünce ve bakış açılarından sıyrılıp geçmişini kendi şartları içerisinde değerlendirmesi, öğrenme öğretme sürecini olumlu etkileyebileceğini söyleyebiliriz.

1.1.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati tekniğinin kullanımına ilişkin Türkiye’de çeşitli okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin algılarını belirlemektir. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak tarihsel empati tekniğini hangi kavramlarla açıklarsınız?
2. Tarihsel empati tekniğini derslerinizde kullanıyor musunuz. Niçin?
3. Tarihsel empati tekniğinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının siz öğretmenlere ve öğrencilere yararları nelerdir?
4. Tarihsel empati tekniğinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasında karşılaşılan problemler nelerdir?

2.YÖNTEM

2.1.Araştırma Modeli

Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati tekniğinin kullanımına ilişkin Türkiye’de çeşitli okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin algılarını belirlemeye yönelik olan bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Creswell, nitel araştırmayı, sosyal yaşamı ve insanla ilgili problemleri kendine özgü metotlarla sorgulayarak, anlamlandırma süreci olarak ifade etmektedir.²² Yan yapılandırılmış görüşmelerde ise görüşme soruları önceden belirlenmiş görüşme durumlarını kapsamaktadır.²³ Bu araştırmada durum çalışması modeli kullanılmıştır. Durum çalışması modeli, “güncel bir olgunun gerçek yaşam bağlamında, özellikle bağlam ve olguların sınırlarının kesin olarak belli olmadığı durumlarda görgül olarak araştırılması” şeklinde ifade edilmektedir.²⁴

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubunu, Malatya ve Elazığ’da çeşitli orta okullarda görev yapan

²¹Ş.G. Karabağ.(2003). Öğretilbilir ve Bilişsel Bir Beceri Olarak Tarihi Empati. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

²²R. Yin,(1984). Case study research: design and methods. (3. Basım). California: Sage Publications, 13; Merriam, (1998). Qualitative research and case study applications in education. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 27.

²³A. Balcı, (2004). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler. (4.Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.

²⁴Yin, 13.

30 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmacının, öğretmenlere daha rahat ulaşması ve araştırmanın güvenilirliği açısından kolaylık sağladığından dolayı çalışma grubu üyeleri bu illerden seçilmiştir.

Araştırmada görüşleriyle katkı sağlayan çalışma grupları, seçkisiz örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme kapsamında seçilmiştir. Basit seçkisiz örnekleme yönteminde evrendeki tüm birimler, örneğe seçilmek için eşit ve bağımsız bir şansa sahiptir. Bununla birlikte seçkisiz örnekleme yöntemleri temsili sağlamada diğer örnekleme yöntemlerinden daha güçlü ve örneklemin evreni temsil etme gücü daha yüksektir.²⁵

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın kuramsal boyutu oluşturulduktan sonra sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati tekniğinin kullanımına ilişkin Türkiye’de çeşitli okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin algılarını belirlemeye yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken öncelikle sorulacak sorular belirlenmiştir. Sorular oluşturulurken kolay anlaşılabilir sorular yazma, açık uçlu sorular sorma, odaklı sorular hazırlama, yönlendirmekten kaçınma, çok boyutlu sorular sormaktan kaçınma ve soruları mantıklı bir biçimde düzenleme gibi ilkelere dikkat edilmiştir.²⁶ Araştırmada kullanılacak olan görüşme formu, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesinde görev yapan alan uzmanlarına, içerik geçerliliğini sağlamak amacıyla görüşlerine sunulmuştur. Alan uzmanlarından gelen görüş ve öneriler doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formunda dört soru yer almaktadır.

2.4. Verilerin Analizi

Görüşme formu ile ilgili çözümlenmeler nitel boyutta gerçekleştirilmiştir. Kodlamalar araştırmacının ortak görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu çerçevede, Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati tekniğinin kullanımına ilişkin Türkiye’de çeşitli okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin algılarını belirlemeye yönelik bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle gerçekleştirilip alan uzmanlarının görüşme sürecine ilişkin önerileri doğrultusunda elde edilen veriler, içerik ve betimsel analiz teknikleriyle belli temalar altında gruplanarak çözümlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, araştırmada ulaşılan uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı ve uzmanlar tarafından öncelikle ana temalar ardından bunlara bağlı tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Çözümlenmeler sonucunda ortaya çıkan temalar, aralarındaki bağları gösterir şekilde modellenmiş ve görselleştirilmiştir. Modelde yer alan ilişkileri gösteren temayı söyleyen kişi sayısı (frekansı) belirlenmiştir. Araştırmacıların ve uzmanın, temalarda yer alması gereken görüşlere ilişkin değerlendirmeleri karşılaştırılarak “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” sayıları tespit edilmiştir. Araştırmacı dışında iki uzmanla birlikte analizler yapıp, Miles ve Huberman’ın formülüne göre araştırmacılar arasındaki uyum hesaplanmıştır.²⁷ Bu hesaplama sonucunda, $P = (83/83+1) \times 100 = \%92$ olarak hesaplanmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati tekniğinin kullanımına ilişkin Türkiye’de çeşitli okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin algılarını belirlemeye

²⁵Y. Özen, A. Gül, (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 15, 394-422.

²⁶A. Yıldırım ve H. Şimşek.(2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8. Baskı). Seçkin Yayıncılık. Ankara.

²⁷M. B. Miles ve A. M. Huberman.(1994). Qualitative data analysis. .USA: SAGE Publications.

yönelik, çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri belirlenip, bu görüşleri uygun temalara dönüştürüldükten sonra tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma Grubu Üyelerinin Tarihsel Empati Kavramına İlişkin Algıları

Tablo 1 de “Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak tarihsel empati tekniğini hangi kavramlarla açıklarsınız?” şeklindeki sorunun cevabını olumlu ve olumsuz şekilde ifade eden çalışma grubunun görüşleri şu şekilde örneklendirilebilir: “Sosyal bilgiler dersinde birbirinden farklı kazanımlardan dolayı biz öğretmenler “meslek bilgisi yeterliliğimizde strateji, yöntem ve teknik açısından kendimizi iyi yetiştirmemiz gerekir. Sosyal bilgiler dersinde birçok disiplin yer alması, biz sosyal bilgiler öğretmenlerine bu sorumluluğu yüklemektedir. Sorunun cevabına gelince, ben empatinin tarihsel empatiden çok farklı olduğunu düşünenlerden değilim. Dolayısıyla tarihsel empati kavramının geçmişte meydana gelen etkileşime dayalı her türlü olay ya da durum olarak ifade edilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (G.6)

Tarihsel Empati Tekniğinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılma Durumu

“Tarihsel empati tekniğini derslerinizde kullanıyor musunuz. Niçin?” şeklindeki soruya sosyal bilgiler öğretmenlerinin birbirinden farklı cevaplar verdiği tablo 2 de görülmektedir.

Tablo 2. Çalışma Grubu Üyelerinin Tarihsel Empati Tekniğini Kullanmalarına İlişkin Algıları

1.Tema: Tarihsel empati tekniğini algılama şekli		f	
Alt temalar			
G.1.	Geçmişe duyulan hayranlık	5	
G.2.	Olayları mekânsal değerlendirme	6	
G.3.	Olayları zamansal değerlendirme	6	
G.4.	Öğrenmede kalıcılığı artırma	3	
G.5.	Geçmişe dayalı nesnel aktarım	5	
G.6.	Geçmiş yaşantıları anlama çabası	5	
2.Tema: Tarihsel empati tekniğinin derste kullanılması		f	
Alt temalar			
Evet	G.1.	Öğrenmede kalıcılığı artırma	12
	G.2.	Öğrencinin dikkatini canlı tutma	7
	G.3.	Öğrencinin öğrenme merakını artırma	3
	G.4.	Zamansal değişimin önemini kazandırma	4
Hayır	G.5.	Böyle bir zorunluluğun olmaması	2
	G.6.	Ders süresindeki yetersizlikler	2

Çalışma grubu üyelerinin “Tarihsel empati tekniğini derslerinizde kullanıyor musunuz. Niçin?” şeklindeki soruya araştırmada verdikleri cevapları içerik ve betimsel analize tabi tutularak tablo 2’de verilmesine bağlı olarak öğretmenlerin görüşleri de şu şekilde örneklendirilmiştir:

“Sosyal bilgiler dersinde işlediğim kazanım ya da içeriğin aktarımında konunun yapısı ve yönelik olduğu disipline göre birbirinden farklı strateji, yöntem ve teknikler

kullanmaktayım. Tarih disiplinine yönelik konuların aktarımında çocukların konuları daha iyi anlayıp kavramalarını sağlamak amacıyla tarihsel empati tekniğini kullanmaktayım. ” (G.1)

Tarihsel Empatinin Öğretmen ve Öğrenci Açısından Değerlendirilmesi Durumu

Araştırmada görüşme formunda yer alan “Tarihsel empati tekniğinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının siz öğretmenlere ve öğrencilere yararları nelerdir?” şeklindeki soruya, çalışma grubu üyelerinin verdikleri cevaplarda farklılaştıkları görülmüştür. Çalışma grubu üyelerinin cevaplarının farklılaşması, çalışmada birbirinden farklı temaların ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu farklı temalar tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Çalışma grubu üyelerinin tarihsel empati tekniğinin yararlarına ilişkin algıları

3. Tema: Tarihsel empatinin öğretmen ve öğrenciye yararları bakımından analizi			
Öğretmen	Alt temalar		f
	Öğrenci		
G.1. Somutlaştırma kolaylığı	Anlamlı öğrenme		13
G.2. Dikkat stratejisini etkili kullanma	Kalıcılığı arttırarak unutkanlığı azaltma		7
G.3.Kronolojiyi etkili kullanma	Aşamalı ilişkilendirmeye dayalı öğrenme		10

Çalışma grubu üyelerinin “Tarihsel empati tekniğinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının siz öğretmenlere ve öğrencilere yararları nelerdir.” şeklindeki soruya araştırmada verdikleri yanıtların içerik ve betimsel analize tabi tutularak tablo 2’de verilmesine bağlı olarak öğretmenlerin görüşleri de şu şekilde örneklendirilmiştir:

“Tarihsel empati tekniğinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının hem öğrenci hem de öğretmen açısından birçok yararı olduğunu söyleyebiliriz. Aslında bu durum sadece tarihsel empati için değil bütün strateji, yöntem ve teknikler için söylenebilir. Tarihsel empati tekniğinin öğretmen açısından bana göre en önemli katkısı öğrencinin konuya olan ilgisizliğini ortadan kaldırıp derse karşı güdülenme veya dikkat düzeyini artırması iken; öğrenci açısından bakıldığında ise derste anlatılan konunun öğrenciler tarafından kalıcı bir şekilde öğrenilip uzun süreli belleğe anlamlı bir şekilde kaydedilmesidir. ”(G.2)

Tarihsel Empatinin Kullanılmasında Karşılaşılan Problemlere İlişkin Durum

“Tarihsel empati tekniğinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasında karşılaşılan problemler nelerdir? ” şeklindeki görüşme formunda yer alan soruya araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir.

Tablo 4. Çalışma grubu üyelerinin tarihsel empati tekniğinin kullanılmasında karşılaşılan problemlere ilişkin algıları

4.Tema: Tarihsel empati tekniğinin kullanılmasında karşılaşılan problemler			
	Alt temalar		f
	G.1. Farkındalık		
G.2. Meslek bilgisi yetersizliği			9
G.3. Alan bilgisini kullanamama			6
G.4. Zamansal problemler			4
G.5. Güdülenme ve istek			5

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yukarıda verilen görüşleri irdelendiğinde çalışma grubu üyelerinin tarihsel empati tekniğinin kullanımına ilişkin karşılan problemlere yönelik farklı algılara sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tablo 2’de verilen görüşleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati gibi birçok tekniğin kullanılmasında karşılaşılan bir çok problem bulunmaktadır. Bu problemler öğretmen, öğrenci, ders araç gereçleri ve programlardan kaynaklanmaktadır. Ancak işin yürütücüsü olan öğretmenlerden kaynaklan problemlerin yazık ki daha ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Derste anlatacağı konuyu öğrenciye aktarmada hangi strateji, yöntem ve tekniğini kullanacağını konuya yönelik olarak kazanımlara bakarak anlayamayan öğretmenlerin olması bana göre en ciddi problem durumudur.” (G.1)

4.SONUÇLAR

Tarihsel empati tekniğinin sosyal bilgiler dersinde kullanımına ilişkin çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenlerinin algılarını belirlemeye yönelik olarak hazırlanan bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanan verilerin içerik ve betimsel analizi yapılarak bir çok farklı sonuç elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlardan en çok dikkat çekici olanlardan biri, sosyal bilgiler dersinde strateji, yöntem ve teknik kullanımında öğretmenlerin gerekli mesleki yetersizliklerini ön plana çıkaran ifadeleridir. Çalışma grubunu oluşturan öğretmenler, öğrenme sürecinin değişkenleri olan ders süresi, ders programı ve öğrencilerden kaynaklanan problemlerden dolayı, çalışma konusunu oluşturan tarihsel empati tekniği başta olmak üzere diğer birçok teknikte de problem yaşadıklarını vurgulamışlardır. Bu problemler, öğrenme öğretme sürecinde öğretmenin süreçte etkililik oranına zarar verdiği söylenebilir. Ayrıca çalışmada dikkat çekici olan bir diğer sonuç da sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin bu tekniği kullanmalarının öğretmenlerin dersi işlemelerindeki isteklilik ya da güdülenme düzeyine bağlı olduğunu ifade etmeleridir. Aslında bu sonuç profesyonellik açısından çok önemlidir. Çünkü öğretmenlik mesleği branş çok önemli olmamakla birlikte sınıfa girildiği andan itibaren gönüllülüğü ortadan kaldırarak mesleğin gerekliliklerini yerine getirmektir. Ne yazık ki bu sonuç strateji, yöntem ve teknik seçiminde bile bizim ülkemizde öğretmenlerin duyuşsal özelliklerinin mesleki yeterliliklerinin daha baskın olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çalışmada elde edilen diğer sonuçlar şu şekilde sıralanmıştır:

- ✓ Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati tekniğinin öğrencilerin konuyu somutlaştırıp anlamlandırarak öğrencilerin öğrendiklerini kalıcı hale getirme süreci üzerinde etkili olduğu;
- ✓ Tarihsel empati tekniğinin empati tekniğinden farklı şekilde algılandığını;
- ✓ Tarihsel empati tekniğini kullanma düzeyinin meslek ve alan bilgisi yeterlilikleriyle açıklandığı;
- ✓ Tarihsel empati tekniğinin kullanılmasında karşılaşılan en önemli problemlerin başında meslek bilgisi yetersizliğinin geldiği;
- ✓ Tarihsel empati tekniği ile öğrencilerin olayları zamansal ve mekânsal açıdan değerlendirme imkânına sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

5.ÖNERİLER

Çalışmada elde edilen sonuçlar ışığında:

- ✓ Sosyal bilgiler dersinde birçok disipline yönelik konular yer aldığından dolayı sosyal bilgiler gibi çalışma alanlarına ilişkin lisans düzeyinde öğretim yöntem ve teknikleri derslerinin bütün disiplinlere yönelik etkinlik örnekleriyle desteklenerek verilmesi,
- ✓ Sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin derse katılımı artırıp dikkat düzeylerini üst seviyelere çekmek amacıyla birbirinden farklı strateji, yöntem ve tekniğin kullanılması,

- ✓ Tarihsel empati gibi uygulamaya dayalı olan etkinliklere yönelik öğretmenlere eğitim seminerleri verilmesi,
- ✓ Farklı yöntemlerin derslerde kullanılmasının öğrenci başarısı üzerindeki etkisini ortaya koyan çalışmaların yapıldığı sempozyum ve kongrelere öğretmenlerin katılımının sağlanması önerilebilir.

6.KAYNAKLAR

- Altıkulaç, A., Gökkaya, A. K.(2014). Tarih Öğretiminde Hatıratların Kullanımının Tarihsel Empati Becerisine Etkisi, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* , (1) 9,21- 35.
- Ata, B. (2002). Müzelerle ve tarihi mekanlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin “müze eğitime” ilişkin görüşleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Balcı, A. (2004). Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler. (4.Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Barton, K. C., Levstik, L. S. (2004). *Teaching history for the common good*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Borke, H., (1971). Interpersonal Development of Young Children; Egocentrism or Empathy?, *Developmental Psychology*, 5 (2), 263-269.
- Gaddis, J. L. (2002). *The Landscape of History: How Historians Map the Past*. New York: Oxford University Press.
- Havekes, H.; Von Boxtel, C.; Coppens, P.A, Luttenburg, J. (2012). Knowing and doing history: A contextual framework and pedagogy for teaching historical contextualisation, *International Journal Of History Teaching Learning and Research*, Vol.11, ss.72-93.
- Hoffman, M. L. (1979). Development of Moral Thought, Feeling and Behavior. *American Psychologist*, 34 (10), 958-966.
- Karabağ, Ş.G.(2003). Öğretilebilir ve Bilişsel Bir Beceri Olarak Tarihi Empati. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kiriş Avaroğulları, A. (2014). 9. Sınıf Tarih Dersi Öğretim Programının Yöntemsel Kavramlar Açısından Analizi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 29 (3), 95-109.
- Lee, P. and Shelmit D. (2003). A scaffold, not a cage: progression and progression models in history. *Teaching History*, 113.
- Lee, P.J., Ashby, R. (2001). *Empathy, Perspective Taking, and Rational Understanding*. In O. L. Davis, E. A. Yeager and S. J. Foster (eds.), *Historical Empathy and Perspective Taking in the Social Studies*. Maryland: Rowman and Littlefield Pub. pp. 21-50.
- Lennon, Randy and Nancy Eisenberg. (1990). *Gender and Age Differences in Empathy and Sympathy, Empathy and Its Development*. New York: Cambridge University Press.
- Levesque, Roger JR. (2008). Regardless of Frontiers: Adolescents and the Human Right to Information. *Journal of Social Issues*, 64 (4), 725-747.

- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Meydan, A., Akkuş, A.(2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Tarihi ve Kültürel Değerlerin Kazandırılmasındaki Önemi, *Maramara Coğrafya Dergisi*, 402-422.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. USA: SAGE Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi*. 6-7. Sınıflar Öğretim Programı Kılavuzu (Taslak Basım). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Nichol, J. (1996). *Tarih öğretimi*. (Yay. Haz.) Mustafa Safran. Ankara: Çağrı Matbaacılık.
- Özen, Y. ve Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu, *Kazım Karabekir eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 394-422.
- Ünal, F. (2007). Çocuklarda Empatinin Gelişimi: Empatinin Gelişiminde Anne-Baba Tutumlarının Etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 176,134-148.
- Ünal,F (2003). *Empatik İletişim Eğitiminin Okulöncesi Çocuğu Olan Annelerin Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi*, Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Van Drie, J. Van Boxtel, C. (2007). Historical reasoning: Towards a framework for analyzing students' reasoning about the past. *Educational Psychology Review*, 20, 87-111.
- Yeager, E. A., & Foster, S. J. (2001). The role of empathy in the development of historical understanding. In O. L. Davis Jr., E. A. Yeager, & S. J. Foster (Eds.), *Historical empathy and perspective taking in the social studies* (pp. 13-20). Lanham: Rowman & Littlefield.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. (2011). Sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde tarihsel empati: Geçmişe geçmişteki insanların gözüyle bakabilme becerisi. A.Sümbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar II* (s.11-33). Ankara. PegemA.
- Yılmaz, K. ve Koca, F.(2012). Tarihsel Empati Üzerine Nitel Bir Araştırma: Tarih Öğretmenlerinin Algı, Görüş ve Deneyimlerinin İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11(3):855-879.
- Yin, R. (1984). *Case study research: design and methods*. (3rd Edition). California: Sage Publications.